

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ (КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ) МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА-ФІЛОЛОГА В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ

Л.О. Лузан,
старший викладач кафедри
методики викладання мов і літератури
Харківської академії неперервної освіти

У статті розглядаються сутнісні характеристики моделі управління розвитком професійної компетентності керівника-філолога

Ключові слова: модель, моделювання, компетентність, професійна компетентність

В статье рассматриваются основные характеристики модели управления развитием профессиональной компетентности руководителя-филолога

Ключевые слова: модель, моделирование, компетентность, профессиональная компетентность

Essence descriptions of case development of professional competence of leader-philologist frame are examined in the article

Key words: model, design, competence, professional competence

Постановка проблеми

Аналізуючи проблему моделювання, не можемо залишити поза увагою те, що без моделі неможливо обійтись ані при розробці нових, ані при подальшому поглибленні вже існуючих теорій чи їх розвитку та пошуку шляхів удосконалення та приведення наукових положень у відповідність з новими фактами та умовами. [8].

Метою поданої статті є з'ясування основних теоретичних засад моделювання фахової компетентності керівників-філологів для створення методологічної основи оперативного коригування управлінської діяльності на основі компетентнісного підходу

Завданнями є розгляд сутнісних характеристик моделі управління розвитком професійної компетентності керівника-філолога.

Виклад основного матеріалу.

Хоча дослідники розглядають дефініції "модель" і "моделювання" з різних позицій, але в більшості випадків їх тлумачення не дуже розбіжні. [1, 2, 3, 5, 6]. Ми ж у свою чергу будемо дотримуватися визначення, що дали науковці Університету менеджменту освіти, а саме: Г. Єльнікова, О. Зайченко, В. Маслов, розуміють під моделлю суб'єктивне відтворення у свідомості людини або групи людей і зовнішнє відображення різними способами та формами найбільш суттєвих ознак, рис та якостей властивих конкретному об'єкту, процесу т.п, які об'єктивно йому (об'єкту) притаманні й дають загальну уяву про феномен, що нас цікавить, чи його окремі структурні складові. [8], а моделювання подають, як творчий цілеспрямований процес конструктивно-проектувальної, аналітико-синтетичної діяльності (на основі обробки існуючої інформації) з метою відображення об'єкту що є предметом уваги, в цілому, або його характерних складових, які визначають функціональну спрямованість об'єкту, забезпечують стабільність його існування та розвитку. [8]

Таким чином, підтримуємо думку попередніх науковців, що моделювання здійснюється на наукових засадах системного підходу з урахуванням закономірностей та специфіки функціонування конкретного об'єкту, поетапно й цілеспрямовано з певною метою, або, в окремих випадках, є спонтанним інтуїтивним процесом у свідомості творчої людини, як реактивний наслідок на домінуючі обставини, умови, думки, психічні процеси. Кінцевим продуктом моделювання є безпосередньо модель, яка може виконувати різні функції залежно від мети й завдань її створення.[8]

Для впровадження компетентнісного підходу у навчальний процес ВНЗ необхідно побудувати компетентнісну модель педагога на прикладі вчителів української мови та літератури (термін навчання – 5 років). За зразок можна взяти модель керівника вищого навчального закладу (УНЗ) [4] та адаптувати її для педагогів філологічних дисциплін, а саме вчителів української мови та літератури.

Ключові компетентності учителя української мови та літератури	Соціально-культурна	Здатність до продуктивної співпраці з різними соціальними групами (учні, батьки, громадськість)		
		Праця в команді;		
		Ефективне застосування ситуативних стратегій спілкування ;		
	Загальнокультурна	Здатність до розвитку культури особистості;		
		Здатність оцінити найважливіші досягнення національної, європейської та світової культур		
		Оволодіння й застосування державної й іноземної мов в усному й письмовому спілкуванні у сфері культурних, мовних, релігійних відносин.		
		Збереження соціальних, громадських та культурних традицій та використання особливостей культури різних народів для комунікації		
	Соціально - трудова	Здатність орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя;		
		Здатність робити свідомий вибір та застосовувати демократичні технології прийняття індивідуальних і колективних рішень, враховуючи інтереси й потреби громадян, представників певної спільноти, суспільства та держави.		
		Здатність брати на себе відповідальність, брати участь у прийнятті рішень, здатність до співпраці, уміння розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях.		
		Оволодіння навичками соціальної активності, функціональної грамотності.		
		Організація власної трудової діяльності;		
	Здоров'язберігаюча	Здатність оцінити власні професійні можливості та вміння співвідносити їх із потребами ринку праці.		
		Здатність до збереження власного здоров'я;		
		Здатність вести здоровий спосіб життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах		
Інформаційна	Гармонізації фізичного, психічного та соціального здоров'я.			
	Здатність до оволодіння новими інформаційними технологіями,			
Громадянська	Здатність відбирати, аналізувати, оцінювати інформацію, систематизувати її.			
	Уміння використовувати джерела інформації для власного розвитку			
	Оволодіння нормативно-правовою грамотністю			
	Оволодіння етикою громадянських стосунків, навичками соціальної активності, функціональної грамотності.			
		Здатність до захисту власних прав і свобод;		
		Готовність до виконання громадянських обов'язків.		
Загальнофахові компетентності учителя української мови та літератури				
Загальнофахові компетентності учителя української мови та літератури	Когнітивні	Методологічні	Інформованість про професійну діяльність;	
			Науково-теоретична та методологічна підготовка вчителя	
		Фахово-теоретичні	Психолого-педагогічна підготовка вчителя	
		Нормативно-правові	Знання нормативно-правових документів, що регулюють педагогічну діяльність та здатність їх застосовувати й переносити в нові ситуації	
		Загальнометодичні	Методична підготовка вчителя	
			Вибір форм, методів, засобів навчальної діяльності з метою планування взаємодії вчителя й учня	
	Діяльнісні	Загальнотехнологічні:	Здатність розробляти, застосовувати та переносити в нові ситуації інноваційні технології навчання з української мови та літератури, виховання тощо	
		Методологічні	Методологічна грамотність	
		Методичні	Знання та володіння методами науки	
	Соціально-особистісні	Технологічні	Здатність вибирати форми, методи, засоби навчальної діяльності з метою планування взаємодії вчителя й учня	
			Загально-технологічні – здатність використовувати: сучасні технології педагогічної діяльності; сучасні технічні засоби; читання й розробки технічної документації	
		Професійно-педагогічне співробітництво	Взаємодія з установами, керівними особами, колегами, педагогічними працівниками; Психолого-педагогічна взаємодія з учасниками навчального (управлінського, виховного) процесів (учнями, вихованцями, батьками); створення (підтримка) сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі (педагогічному, учнівському)	
		Педагогічне спілкування	Володіння технологіями усного й письмового спілкування різними мовами (рідною та однією-двома іноземними), зокрема спілкування через Intertnet; наявність розвинутих мовленнєвих навичок; володіння сучасними засобами зв'язку, вміння складати ділові папери та ін	
		Прояв громадянських якостей	Патріотизм, національна самосвідомість, правосвідомість, толерантність, усвідомлення рівних прав, обов'язків і свобод для всіх громадян; здатність до вибору; громадянська гідність, почуття громадянського обов'язку, почуття громадянської відповідальності, досконале знання державної української мови	
	Спеціально-фахові компетентності вчителя української мови та літератури	Прояв моральних якостей	Гуманність, доброта, чуйність, справедливість, чесність, совісність, щирість, дисциплінованість	
		Прояв професійних якостей	Активність, цілеспрямованість, наполегливість, працелюбність, добросовісність, креативність, ініціативність, комунікабельність, самостійність, здатність до рефлексії, мобільність, вимогливість, тактовність; емоційна стабільність, поведінкова гнучкість	

	Функціональні	Проектувальна – забезпечує належний рівень викладання предметів філологічного профілю відповідно до навчальних програм, дотримується вимог Державного стандарту загальної середньої освіти; самостійно розробляє календарно-тематичні плани, поурочні плани, плани самоосвіти, позаурочної та позакласної роботи; Конструктивна - постійно підвищує якість викладання предмета, оновлює зміст і форми організації навчально-виховного процесу; спрямовує виховну діяльність на формування всебічно розвинутої культуромовної особистості Дослідницька - працює в напрямі вдосконалення мовленнєвої компетентності учнів;	
Спеціально-фахові компетентності	Когнітивні	спеціально-теоретичні: здатність використовувати знання змісту освіти в контексті викладання предметів філологічного циклу та з урахуванням специфіки освітніх закладів різних типів; знання законодавчої та нормативно-правової бази філологічної освіти; знання методологічних і теоретичних основ методики навчання мов і літератур; загальної, вікової, когнітивної психології, спеціально-методичні: здатність використовувати знання концептуальних основ, структури і змісту засобів навчання (підручників, навчальних посібників тощо), методів формування навичок самостійної роботи, розвитку творчих здібностей і логічного мислення учнів; знання лінгвопсихології спілкування й стосунків. спеціально-технологічні: знання нових педагогічних технологій навчання, планування власної діяльності із забезпечення навчальної та виховної функції уроку; широке застосування міжпредметних зв'язків з метою формування в учнів більш повного і цілісного уявлення про систему знань, про світ та з метою розвитку ерудиції школяра; володіння сучасними методами контролю та оцінювання діяльності: визначення рівня різноманітних компетентностей учнів.	
	Діяльнісні	Спеціально-методичні: вміння орієнтуватися в основних тенденціях, що визначають сучасний стан філологічної освіти; забезпечувати практичну спрямованість навчального процесу, створювати реальні можливості застосування учнями отриманих знань, умінь і навичок; моделювати навчальний матеріал із врахуванням форм, методів, прийомів організації навчання відповідно до теми, мети, складності та значущості навчального матеріалу; коригувати та спрямовувати мовленнєву поведінку учнів у різних комунікативно-мовленнєвих ситуаціях. створювати навчально-методичні комплекси, різні види наочності, електронні посібники з урахуванням вікових можливостей учнів; Спеціально-технологічні: вміння обґрунтовано вибирати ефективну педагогічну технологію, проектувати і реалізовувати зміст викладання предмета на засадах нових освітніх технологій, в тому числі інформаційних; оперувати набутими знаннями в професійній.	Позакласна робота з предмету Проведення підсумкових заліків Проведення індивідуально-диференційованих занять Проведення уроків Моделювання уроку Структурування змісту навчального матеріалу Визначення обсягу навчального матеріалу Вибір форм, методів, засобів навчальної діяльності з метою планування взаємодії вчителя і учня Планування кінцевих результатів
	Соціально-особистісні	усвідомлення вчителем власної приналежності до однієї епохи з учнями; переконаність у суспільній і духовно-моральній значущості рідної (іноземної) мови;	Участь у педагогічному ярмарку Участь у професійних конкурсах Участь у конференціях Участь у громадських зборах Робота у мікросоціумі школи
	Результативність	Формування мовної культури учнів	Контроль та самоконтроль результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів Поточне коригування та самокоригування процесу засвоєння змісту навчання Поетапне встановлення зворотного зв'язку та зіставлення отриманого результату з метою Підвищення професіоналізму та педагогічної майстерності вчителя Набуття учнями спеціальних умінь та навичок Збереження стійкого інтересу до предмету Прискорення темпу засвоєння змісту навчання Розширення інформаційних обсягів Набуття учнями загальнонавчальних умінь та навичок

Розглянемо кваліфікаційні вимоги до професійної компетентності вчителя філологічного напрямку на основі компетентнісного підходу.

За основу візьмемо дослідження, що були проведені вітчизняними науковцями щодо визначення кваліфікаційних вимог до професійної компетентності вчителів різних напрямів.[8]

По-перше, компетентність учителя філологічного напрямку має певну ієрархію компетентностей:

- базові, що опираються на діяльнісні процеси й виявляються в контексті структури педагогічної діяльності;
- загальнофахові, належать до певної категорії – сукупності фахівців, поєднаних одним предметом діяльності;
- спеціально-фахові – це часткові компетентності, яких набувають при підготовці за певними спеціальностями.

По-друге, базові компетентності складають професійну компетентність.

Фахова компетентність характеризується здатністю до реалізації функцій професійної діяльності, а саме:

- мотивації й стимулювання (готовність застосовувати засоби, прийоми, технології щодо мотивації та стимулювання суб'єктів педагогічного процесу);
- проектувальна (здатність визначати цілі (стратегічні, тактичні, оперативні), планувати процеси для досягнення бажаних результатів, планувати діяльність суб'єктів педагогічного процесу);
- організаційна (здатність організовувати процеси, створювати умови для досягнення бажаних результатів);
- конструктивна (спроможність переносити знання та уміння з одного виду професійної діяльності в інший; добирати доцільні методи, форми, засоби педагогічної діяльності; конструювати педагогічні заходи (навчальні заняття, виховні заходи, педагогічні збори тощо); розробляти методичне забезпечення педагогічного процесу);
- дослідницька (здатність до організації та проведення досліджень (теоретичних, практичних), пошукової роботи; наукового аналізу й узагальнення власного педагогічного досвіду);

- контрольно-аналітична (діагностична) (спроможність організовувати та проводити процедури контролю, визначати критеріальну основу оцінювання);
- рефлексивна (здатність до переосмислення процесів, результатів, засобів їх досягнення; визначення шляхів покращення якості процесів та результатів).

Соціальна, загальнокультурна, здоров'язберігаюча, громадянська, інформаційна

По-третє. Загальнофахову компетентність складають відповідні компетентності, що визначаються когнітивними, діяльними, соціально-комунікаційними, особистісними компетенціями, притаманними певній категорії педагогічних працівників. "Набір" компетенцій, які необхідно опанувати для отримання загальнофахової компетентності буде однаковим тільки в межах однієї категорії педагогічних працівників

По-четверте. Спеціальнофахова компетентність складається з компетентностей, що визначаються специфічними компетенціями конкретної спеціальності, і що характеризуються здатністю фахівців використовувати спеціальні знання та вміння в процесі професійної діяльності. "Набір" цих компетенцій буде однаковим для педагогічних працівників однієї спеціальності.

Отже, для створення моделі управління розвитком професійної компетентності вчителів мов та літератури в умовах післядипломної освіти ми обрали три рівні (рис 1):

Перший рівень – ключові компетентності вчителів мов та літератури, де зазначаються фахова, соціальна, загальнокультурна, здоров'язберігаюча, громадянська та інформаційна компетентності. Вони характеризують загальну здатність до реалізації функцій професійної діяльності, а також її спроможність існувати в соціальному середовищі, спілкуватися, відтворювати культурні надбання народу тощо.

Другий рівень – містить загальнофахові компетентності, які мають здатність застосовувати та переносити в нові ситуації знання загальної та вікової педагогіки і психології, дидактики, основ наук тощо.

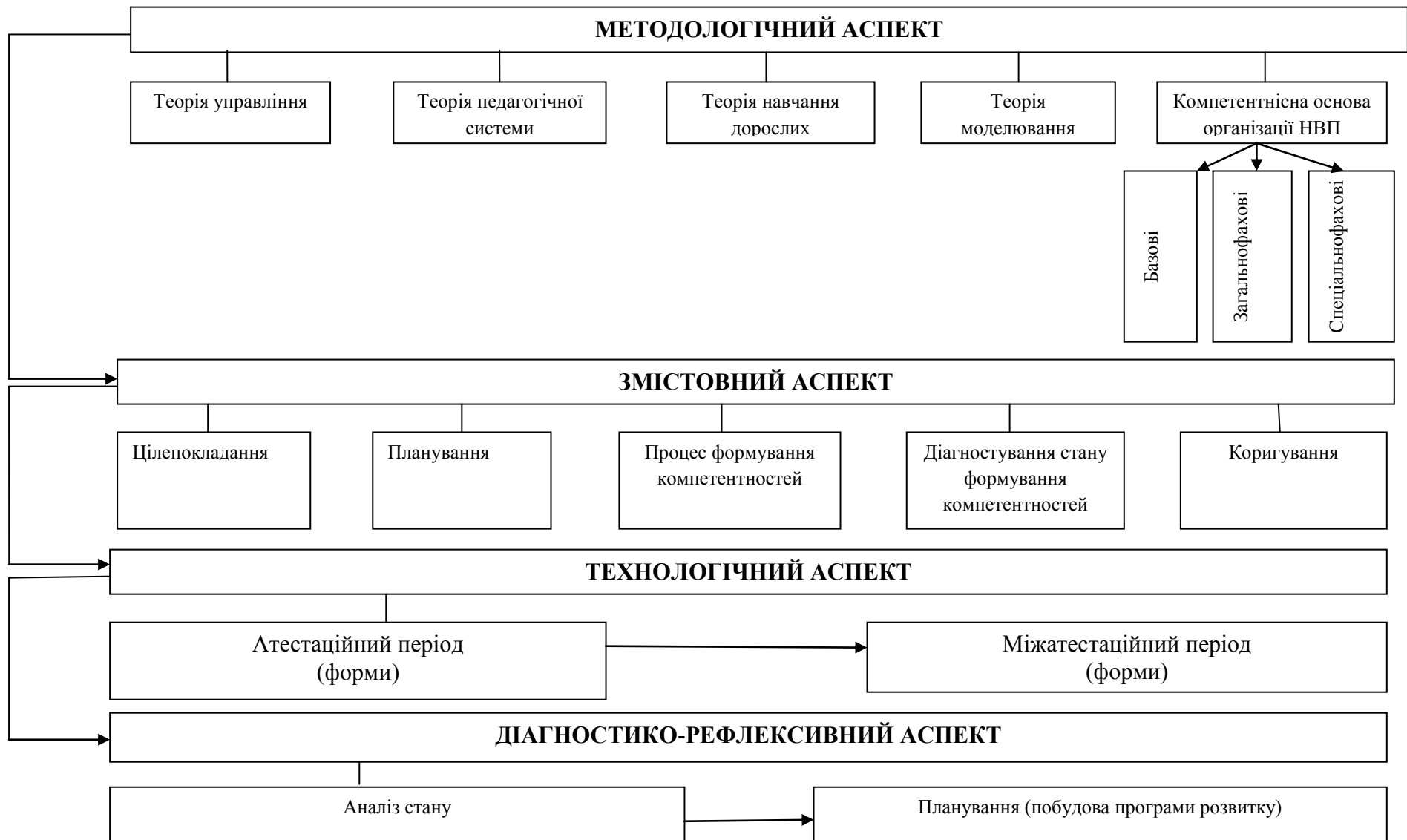
На третьому рівні розглядаються спеціальнофахові компетентності вчителів мов та літератури. Тут зазначаються функціональні, когнітивні, діяльнісні, соціально-особистісні, результативність. (рис. 1) [8]

Базові компетентності вчителів української мови і літератури					
Фахова	Соціальна	Загально-культурна	Здоров'язберігаюча	Громадянська	Інформаційна
1. Мотивації і стимулювання 2. Проектувальна 3. Організаційна 4. Конструктивна 5. Дослідницька 6. Контрольно-аналітична (діагностична) 7. Рефлексивна	Здатність до життєдіяльності в суспільстві; взаємодії та праці в команді.	Здатність до розвитку культури особистості й суспільства в різних аспектах	1. Здатність до збереження власного здоров'я; 2. застосування навичок здорового способу життя, гармонізації режиму праці та відпочинку; 3. запобігання та попередження професійного стресу та вигорання.	Здатності в сфері суспільно-політичного життя в Україні, захисту власних прав і свобод, виконання громадянських обов'язків.	Здатність до пошуку, обробки, збереження і створення інформаційних ресурсів та обміну ними
Загальнофахові компетентності вчителів української мови і літератури					
Когнітивні		Діяльнісні		Соціально- особистісні	
1. Методологічні. 2. Фахово-теоретичні. 3. Нормативно-правові. 4. Загально-методичні. 5. Загальнотехнологічні.		1. Методологічні. 2. Методичні. 3. Технологічні.		1. Професійно-педагогічне співробітництво. 2. Педагогічне спілкування. 3. Прояв моральних якостей. 4. Прояв професійних якостей.	
Спеціальнофахові компетентності вчителів української мови і літератури					
Функціональні	Когнітивні	Діяльнісні	Соціально-особистісні	Результативність	
1. Проектувальна 2. Конструктивна 3. Дослідницька	1. спеціально-теоретичні 2. спеціально-методичні 3. спеціально-технологічні	1. Спеціально-методичні 2. Спеціально-технологічні	1. Усвідомлення власної приналежності до однієї епохи з учнями. 2. Переконаність у суспільній і духовно-моральній значущості рідної мови	Формування мовної культури учнів	

Рис. 1 Базові компетентності вчителів української мови і літератури

Висновки

Таким чином методологічні основи дають нам можливість побудувати нашу модель управління розвитком професійної компетентності педагогів у закладах післядипломної освіти (на прикладі вчителів української мови та літератури).

Модель управління розвитком професійної компетентності педагогів у закладах післядипломної освіти (на прикладі вчителів української мови та літератури)

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амосов Н.М. Моделирование сложных систем / Н.М. Амосов. – К.: Наукова думка, 1968. – 87 с.
2. Веников В.А. Моделирование в науке и технике / В.А. Веников // Наука и человечество. – М.: Наука, С. 376-395
3. Глинский Б.А. Моделирование как метод научного познания / Б.А. Глинский
4. Єльнікова Г.В. Компетентнісний підхід до моделювання професійної діяльності керівника вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / Галина Василівна Єльнікова// Теорія та методика управління освітою. – 2010. – № 4. – С. 10. – Режим доступу до журн.: <http://tme.umo.edu.ua/4>
5. Маслов В.І. Концептуальні засади побудови, зміст і структура орієнтовної моделі функціональної компетентності керівників навчальних закладів / Валентин Іванович Маслов // Післядипломна освіта в Україні. – 2009. – № 2 (15). – С. 3-10
6. Михеев В.И. Моделирование и методы измерения в педагогике. – М.: Высшая школа, 1987. – 199 с.
7. Рубан І.Г. Управління школою в умовах ринкових відносин. Посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників навчальних закладів. – Луганськ: Знання, 2007. – 148 с.
8. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти: Монографія / [Єльнікова Г.В., Зайченко О.І., Маслов В.І. та ін.]; за ред. Г.В. Єльніковою. – Київ-Чернівці: Книги – XXI, 2010. – 460 с.